

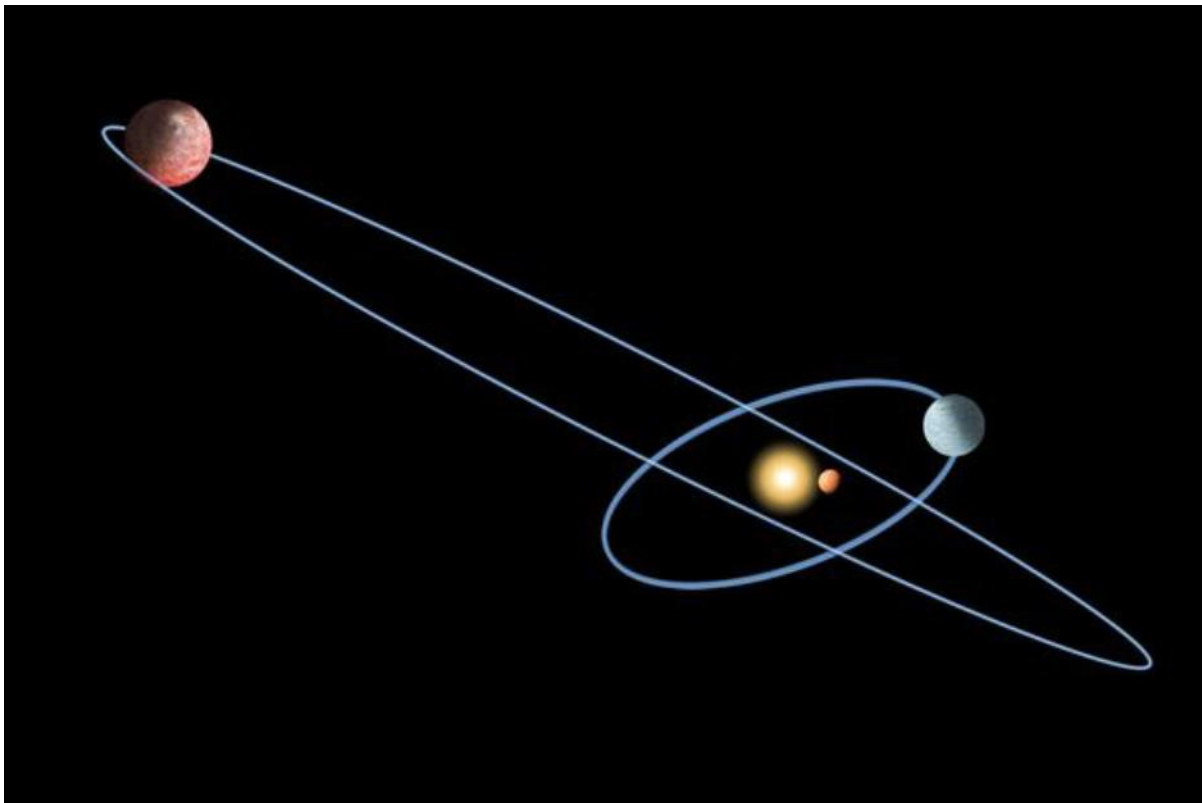
Čovjek: hijeroglif univerzuma

Rudolf Steiner

GA 201

PREDAVANJE VIII

Dornach, 24 travnja 1920

Želio bih ponovno iznijeti, u nešto drugačijem obliku, nekoliko napomena koje smo dali tijekom naših proučavanja. Znao da je činjenica o intimnoj povezanosti čovjeka i univerzuma bila mnogo bolje poznata metodama percepcije korištenim od drevnih nego našim sadašnjim. Ako bi se vratili u period egipatsko-kaldejske kulture, našli bi da čovjek nije na sebe gledao kao odvojeno biće koje obilazi Zemljom, već kao biće koje pripada cijelom univerzumu. Znao je naravno za početak da je u izvjesnom smislu bio zavisn od Zemlje. To se lako može opaziti; čak i naše vlastito materijalističko doba priznaje da čovjek, utoliko što se tiče njegova fizičkog metabolizma, zavisi o zemljinim proizvodima, koje asimilira. Ali u ta drevna vremena, naravno pomoću atavističke percepcije, čovjek je znao da je zavisn također u svojoj **duši** s jedne strane o elementima vatre, vode i zraka, a s druge strane o kretanjima planeta. Njih je dovodio u vezu sa svojim duševnom prirodom na isti način na koji je

povezivao proizvode Zemlje s njegovim fizičkim metabolizmom. I dio univerzuma koji je izvan ili iznad planetarnog sustava, sve što je u zvjezdanim nebesima — to je povezano s njegovim **duhom**.

Tako je u tim proteklim vremenima, kada materijalizam nije dolazio u obzir, čovjek znao da živi u njedrima univerzuma. Sada možete pitati: Da, ali kako je to čovjek u tim vremenima pravio tako velike pogreške u vezi kretanja nebeskih tijela, dok je danas, u dobu materijalizma, napravio tako veličanstven napredak u vezi stvarne istine o tim kretanjima? Dakle, o ovim stvarima smo govorili prilično vremena i naglasili da su kretanja u koje čovjek danas vjeruje navedena od znanosti samo na osnovu određenih predrasuda. O ovoj temi za reći ću više imati sutra, ali za sada se možemo podsjetiti da je sadašnji čovjek potpuno izgubio svjesnost o činjenici da ono što pripada cijelom čovjeku ne može biti nađeno u većoj mjeri u fizičkom svijetu nego u vidljivom zvjezdanom svijetu. Jer potpuno je nemoguće doći do prave percepcije čak i vidljivih zvjezdanih nebesa, ukoliko čovjek u svojim razmatranjima sa vanjskim fizičkim životom ne kombinira nad-fizički — onaj nad-fizički dio njegova života kroz koji prolazi između smrti i ponovnog rođenja. Jučer smo skrenuli pažnju na metamorfozu koja se u čovjeku odvija pri toj promjeni od zemaljskog do nad-zemaljskog života i pokazali kako organi koje smatramo da pripadaju nižem čovjeku (i o kojima smo jučer kazali da se otvaraju iznutra), sebe transformiraju — s obzirom na njihove **snage**, premda očito ne u njihovoj supstanci — tokom perioda između smrti i novog rođenja, i postaju ono što se smatra plemenitijim organizmom glave. Ovo potonje je zaista ništa drugo osim metamorfoze — s obzirom na strukturu njenih snaga — takozvanog 'nižeg' čovjeka u zadnjem zemaljskom životu.

Ako zaista još jednom razmislimo o ovim stvarima, možemo vidjeti — u duhu — kako između smrti i ponovnog rođenja, čovjek unutar njega ima određeni sadržaj njegovih iskustava, kao što ga također ima i ovdje između rođenja i smrti. Ali kod svakog slučaja sadržaj je esencijalno različit. Tu razliku možemo razjasniti kazavši: između rođenja i smrti, čovjek ima, kao opseg za njegova iskustva, opseg u Prostoru, i također ono što se odvija u Vremenu. On ima — Prostor i Vrijeme — kao opseg za njegova iskustva.

Znate u koliko malom stupnju čovjek stvarno doživljava procese njegovog unutarnjeg organizma. On ih nije svjestan. Sva organizacija unutar kože čovjeku je poznata samo posredno i nepotpuno. Znanje stečeno kroz anatomiju i psihologiju nije stvarno znanje, jer posredstvom tog istraživanja mi ne gledamo aktualnu unutrašnjost čovjeka; iluzija je vjerovati da gledamo. Samo duhovna znanost postupno otkriva sve što je unutar čovjeka. Ali kako u vezi toga nalazimo stanja tokom intervala između smrti i novog rođenja? Moramo to postaviti ovako. U određenom smislu tada gledamo od **periferije na centar**. I o periferiji znamo onoliko malo koliko i ovdje o našem centru ili unutrašnjosti. Ali s druge strane tokom tog perioda imamo direktnu percepciju tajni i misterija samog čovjeka. Ono što je unutar nas skriveno — unutar naše kože — to promatramo između smrti i novog rođenja kao naša iskustva.

Sada ćete možda reći da ovaj svijet kojeg vidimo u vrijeme između smrti i ponovnog rođenja mora zaista biti veoma mali. Ali prostorne dimenzije uopće se ne računaju. Bogatstvo ili oskudica sadržaja je ono što je bitno, ne veličina. Ako kombiniramo sve

što promatramo u mineralnom, biljnom i životinjskom carstvu, i k tome dodamo zvjezdana nebesa, to se u bogatstvu ne može usporediti s misterijima unutar samog čovjeka. Stvarni proces je približno kako slijedi. Mi gubimo strukturalne snage glave kada u smrt prijedemo. One su izvršile svoju dužnost. Ali tada duhovni svijet preuzima strukturalne snage preostalog (nižeg) organizma, koje od toga da budu unutarnje iskustvo sada pripadaju periferiji, i transformira ih na takav način da kada je sazrelo vrijeme, izvana iz duhovnog svijeta u utrobi majke je određena ljudska glava.

Ta točka nam mora biti potpuno jasna. Sami početak tjelesnog čovjeka unutar majke, rezultat je cijelog procesa koji opisujemo. Začeće je samo mogućnost za određenu kosmičku aktivnost da proдре u ljudsko tijelo, i ono što je prvo formirano u procesu čovjekova formiranja zaista je slika cijelog kosmosa. Onaj tko želi proučavati ljudski embrion od prvog stupnja nadalje, mora ga smatrati slikom kosmosa.

Danas se gotovo u potpunosti prelazi preko ovih stvari. Jer o čemu općenito mislimo kada govorimo o porijeklu ljudskog bića u fizičkom smislu? O nasljeđivanju! Promatramo kako je dječji organizam formiran unutar organizma roditelja, i mi smo neupućeni o tome kako su kosmičke snage koje nas okružuju aktivne unutar organizma roditelja; neupućeni smo u činjenicu da cijeli makrokosmos projektira svoje snage u ljudsko biće da bi omogućio nastanak novog ljudskog bića.

Naravno, velika pogreška naše sadašnje filozofije je da makrokosmos nikada ne uzimamo u obzir, i stoga nikada ne postajemo svjesni gdje leže snage čiji efekt promatramo. Još jednom vas moram podsjetiti na slijedeće. Moderni fizičar ili kemičar kaže da postoje molekule koje su sačinjene od atoma, da atomi posjeduju snage pomoću kojih djeluju jedan na drugog. To je sada jednostavno koncept koji nije u skladu sa stvarnošću. Istina je, da na najsitniju molekulu djeluju **cijela zvjezdana nebesa**. Recimo da je ovdje planet, ovdje drugi, ovdje još jedan, i tako dalje. Zatim imamo zvijezde stajačice, koje odašilju svoje snage u molekulu. Sve te linije sila križaju se na različite načine. Planeti također odašilju svoje snage na isti način, i mi shvaćamo da je molekula ništa drugo nego **fokus makrokosmičkih sila**. Žarka je želja moderne znanosti da dođe mikroskopom toliko daleko da omogući da se unutar molekule vide atomi. Ovakav način gledanja na stvar treba prestati. Umjesto želje da ispitamo strukturu molekule mikroskopom, moramo usmjeriti naš pogled vani na zvjezdana nebesa, moramo gledati konstelacije i u jednoj vidjeti bakar, u drugoj kalaj! Vani u makrokosmosu trebamo promatrati strukturu molekule koja je u molekuli samo **reflektirana**. Umjesto da prijedemo na beskonačno malo, moramo okrenuti pogled vani na beskonačno veliko, jer tamo moramo tražiti stvarnost onog što živi u malom.

Na ovaj način materijalistički koncept stvari također utječe na druge oblasti mišljenja. Netko tko se osjeća sposoban dati mišljenje o napretku ljudskog znanja mogao bi reći: materijalizam devetnaestog stoljeća sada je prevladan! Ne! Nije prevladan dok god čovjek još razmišlja atomistički, dok god propušta da u velikom tražiti formu i konfiguraciju malog. Niti je materijalizam povezan s čovječanstvom prevladan, dok god nastavljamo ignorirati vezu čovjeka mikrokosmosa s makrokosmosom.

I tu smo suočeni s novim — mogao bih reći monstruoznim — dokazom materijalizma, na koji sam prije skrenuo pažnju. Tragovi toga se često mogu naći u takozvanoj teozofiji, gdje je prisutna tendencija gledati na stvari na slijedeći način. Ovdje imamo materiju; zatim eter, rjeđi od materije ali inače sličan fizičkoj materiji; zatim dolazi astral — opet rjeđi ili finiji nego eteričko; i nakon toga priličan broj drugih predivnih stvari, sve rjeđe i rjeđe i rjeđe. Zovite to Kama-manas, ili kako želite, to nije duhovno, već ostaje materijalističko! Istina je da bi došli do pravog razumijevanja svijeta, moramo zamisliti tešku, mjerljivu materiju kako prestaje **s eterom**; jer mora nam biti jasno da je taj eter esencijalno vrlo različita stvar od one supstance za koju kažemo da ispunjava prostor. Kada govorimo o ovoj potonjoj supstanci, mislimo na prostor koji je ispunjen materijom. Ali to ne možemo kada govorimo o eteru, jer tada moramo zamisliti prostor ispražnjen od materije. Kada obična materija udari neki drugi objekt, objekt je odbačen ili odgurnut. Kada eter pristupa objektu, on ga privlači i povlači unutar sebe. **Djelovanje etera je upravo suprotna onom od materije. Eter djeluje upijajuće.** Da je drugačije, vi bi predstavljali istu pojavu straga i sprijeda, jer čak i u toj raznolikosti fizičke pojave čovjeka imamo rezultat, u jednu ruku pritiska mjerljive materije, i u drugu ruku upijajućeg djelovanja etera. Vaš nos je izguran prema vani, takoreći, od vašeg organizma preko pritiska materije, dok su očne duplje uvučene unutra preko djelovanja etera. To je jednostavno upijajuća supstanca i tlačna (pod pritiskom) koja djeluje u vama koja diferencira vanjsku pojavu vašeg sprijeda i natrag. To su stvari koje se obično ne uzimaju u razmatranje.

Nadalje, kada govorimo o **astralu**, ne smijemo misliti o trodimenzionalnoj fizičkoj materiji koja se u prostoru širi na trostruki način, niti smijemo misliti o upijajućem eteru, već o trećem faktoru, onom koji regulira ili povezuje druga dva. I ako bi onda pokušali formirati neku približnu ideju o onom dijelu našeg bića nazvanim **Ja — 'Ja jesam'** — morali bi uključiti četvrti faktor, koji djeluje kao posrednik između, u jednu ruku, upijajuće-odbijajućeg djelovanja etera i fizičke materije, i u drugu ruku, astralne supstance. To su stvari koje treba uzeti u razmatranja.

Ne možete logički pitati: ako je eter samo usisavajuće, apsorpcijsko djelovanje, kako je onda moguće da ga mi percipiramo? Činjenica je, eter stoji, figurativno govoreći, u istom odnosu s obzirom na mjerljivu materiju — sada govorim u slici — kao i odnos kojeg nalazimo na drugom planu ako imamo bocu soda vode. U boci ne možemo vidjeti vodu, ali biserne mjehuriće možemo, premda su oni 'rjeđi' od vode. I takav je slučaj i **s eterom, koji je 'šupljina'** u fizičkoj materiji i stoga esencijalna suprotnost fizičkoj materiji; on se također može percipirati.

Iz prethodnog sada ćete vidjeti da je nužno, kada se govori o životu između smrti i ponovnog rođenja, shvatiti da se taj život u stvari živio **izvan prostora** — izvan prostora kojeg spoznajemo na planu Zemlje; i trebali bi težiti da dođemo do koncepta ovog 'izvan' prostora. To najbolje možete ako najprije pokušate zamisliti 'ispunjen' prostor. Uzmite na primjer, stol; on ispunja ili zauzima prostor. Zatim prijeđete od 'ispunjenog' prostora na 'prazan' prostor, i možda ćete reći da ne možete ići dalje od toga. Ali kako sam vam prije naznačio, to bi bilo otprilike kao reći: 'Imam pun novčanik iz koga stalno uzimam novac dok ne ostane ništa; to "ništa" ne može biti manje nego što jest'. Ali može biti manje ako postanete dužni, tada bi u vašem

novčaniku imali manje od ništa! Slično i prazan prostor može biti manje od praznog tako što je ispunjen eterom, kada postaje negativni entitet.

I ono što podešava ili povezuje to dvoje, ono što također i u vama posreduje između pritiska i usisa, to je astral. Nikakav odnos ne bi postojao između sprijeda i straga ljudskog tijela ako astralna aktivnost unutra ne bi formirala vezu između usisnih i pritisnih elemenata. Reći ćete: Ja ne opažam taj povezujući element. Ali pokušajte slijediti proces probave, i naći ćete poveznicu vrlo jasno manifestiranu. Astral je tu aktivan, i njegova aktivnost je temeljena na kontrastu između prednje i stražnje prirode ljudskog bića, baš kao što je veza između višeg čovjeka (glave) i nižeg čovjeka (udova) preko astrala temeljena na Ja. Moramo stoga razmatrati čovjeka, kakav stoji pred nama, na sasvim konkretan način i sebi razjasniti da dok ima egzistenciju na ovom planu između rođenja i smrti on utiskuje svoj astralni dio i svoj Ja u elemente koji proizvode apsorpciju i pritisak, ali njegovo biće se manifestira samo ovdje na Zemlji kao posrednik između sprijeda i straga, i između viših i nižih dijelova tijela.

Sada, što je posrednik ili poveznica? To je ono što doživljavamo unutar nas kada osjećamo našu ravnotežu. Mi ne trzamo glavu naprijed natrag; stojimo i hodamo **uspravljeni**. Prilagođavamo naše držanje zahtjevima zakona ravnoteže. Mi to ne možemo vidjeti, ali doživljavamo iznutra. Kada prođemo kroz vrata smrti mi se svjesno prilagođavamo tom stanju, na koje se ovdje ne obaziremo. Ako bi posjedovali samo oči, tada bi oko nas bila tama, a ako bi imali samo uši, tišina bi nas zaogrnila. Ali mi također imamo **osjetilo ravnoteže**, i **osjetilo kretanja**, i tako ipak možemo tamo 'doživljavati'. Imamo udjela u onom što je na Zemlji obuhvaćeno riječima 'ravnoteža' i 'kretanje'. Prilagođavamo se kretanjima vanjskog svijeta, u njima nalazimo svoj put.

Vidite, ovdje, u životu između rođenja i smrti, jedini način na koji doživljavamo aktivnost Zemljine revolucije oko njene ose je u našem dnevnom metaboličkom procesu. Mi moramo uzeti naše dnevne obroke, i to se zajedno s probavnim procesom koji slijedi odvija unutar granica od 24 sata, ujednačeno s jednom revolucijom Zemlje. Te dvije stvari pripadaju zajedno, i jedna je dokaz druge. Kada umremo, revolucija Zemlje postaje nešto **stvarno**, stvarno kao što su ovdje vidljivi objekti. Tada **živimo** sa ovim zemaljskim kretanjem; to kretanje počinjemo doživljavati svjesno.

Postoje također i druga kretanja povezana sa zvjezdanim nebesima, od kojih sva doživljavamo nakon smrti. Ispravno razmatrano, opisi naših doživljaja već uključuju to iskustvo, jer se mi u kosmosu ne širimo kao meduza, već uzimamo udjela u životu kosmosa — i kao bića koja sudjeluju u kosmičkom životu u isto vrijeme doživljavamo unutarne biće čovjeka. Između rođenja i smrti kažemo: Moje srce je u mojim grudima, i u njemu konvergiraju struje ili kretanja optoka krvi. Na određenom stupnju razvoja između smrti i ponovnog rođenja mi kažemo: U mojem unutarnjem biću je Sunce — i s tim izrazom mislimo na stvarno Sunce, za koje fizičari tvrde da je plinovita lopta, ali koje je u stvari nešto sasvim različito. Stvarno Sunce doživljavamo na isti način na koji ovdje doživljavamo srce. Ovdje je Sunce vidljivo oku, a za vrijeme između smrti i ponovnog rođenja evolucija srca je na putu prema pinealnoj

žlijezdi (epifizi), kako se podvrgava putu predivne metamorfoze, uzrok je uzvišenih doživljaja. Cjelokupan sustav naše cirkulacije krvi svjesno doživljavamo u njegovoj transformaciji; taj sustav unutar egzistencije između smrti i ponovnog rođenja nastavlja, te snage pretrpljuju transmutaciju, tako da, kada opet stignemo na vrata novog zemaljskog života, one su postale naše snage — **ne, naravno, supstanca, već snage**. Kao naš novi živčani sustav. Pogledajte panele i ilustracije razbacane po modernim knjigama iz anatomije ili fiziologije i pregledajte **sustav cirkulacije krvi u jednoj inkarnaciji. To u slijedećoj inkarnaciji postaje život živaca**. (Ne smijemo oslikati u formi dijagrama glavu, prsa (ritmiku) i sustav udova kako postoje jedno do drugog, jer se oni isprepliću.) Uočite divnu strukturu ljudskog oka; tamo nalazimo krvne sudove, rožnicu i mrežnicu (omentum). Ovo zadnje dvoje je transformacija jedno drugog. Ono što je danas mrežnica, u zadnjoj inkarnaciji je bila rožnica, i što je danas rožnica u slijedećoj inkarnaciji će biti mrežnica. Naravno to ne treba uzeti sasvim doslovno, ali takav je približan tok događaja. Dakle razumjeti ćete da ne možemo doći do esencijalnog koncepta čovjeka ako ga proučavamo samo kakav se javlja između rođenja i smrti ili čak duž linija po kojima se razvija preko snaga fizičkog nasljeđivanja. Jer time čovjeka razumijemo najdalje do sustava cirkulacije; to bi bio zadnji proces koji bi razumjeli. Živčani sustav sadašnjeg života je rezultat prethodnog života, i nikako se ne može razumjeti ako je proučavan u vezi samo sa sadašnjim životom.

Sada moji dragi prijatelji, molim vas da ne prigovarate ovom što sam objasnio, govoreći da životinje također imaju živčani sustav premda nemaju ranijih života. Takva primjedba bi zaista bila vrlo kratkovidna; jer premda su u čovjeku snage njegova živčanog sustava transformacija cirkulacije krvi prethodnog života, to ne implicira da isto vrijedi i u slučaju životinja. To bi bilo logično kao ići brijaču i tražiti da vam proda britvu za stol za jelo — britvu kao nož, a noževi čine dio pribora za jelo! Britve međutim ne! Ništa ne nosi **u sebi** svoju neposrednu svrhu, pa tako ni fizički organ. Ljudski organ je potpuno različit od životinjskog organa. To zavisi kako se organ koristi. Ne bi trebali uspoređivati ljudski živčani sustav s onim od životinje, već prije opaziti činjenicu da je ljudski živčani sustav postao sličan — tijekom njihove evolucije — životinjskim nervima, baš kao što je britva postala slična nožu za jelo. To ponovno pokazuje da kada čovjek slijedi uobičajenu materijalističku liniju istraživanja, ne može doći do pravog zaključka. Ipak je upravo to staza koja se danas slijedi.

Upravo ta vrsta istraživanja nas sprječava da dođemo **do koncepta čovjeka kao proizvoda duhovnog svijeta**. Naša religijska vjerovanja, kako su se postupno razvijala, suviše su išla na ruku ljudskom egoizmu. Gotovo se može reći da je njihov jedan jedini cilj uvjeriti njihove sljedbenike u produženje života nakon smrti, jer to zahtijeva egoizam čovječanstva. Ipak je jednako važno pokazati ljudima u ovom životu nastavljanje pred-natalnog života, tako da mogu spoznati — 'Ovdje na Zemlji moram biti nastavak onog što sam bio između smrti i mog sadašnjeg rođenja. Ovdje na ovom planu moram nastaviti duhovni život'. To zaista po svoj prilici neće previše ugađati egoizmu; ali to je nešto što nužno mora ponovno prožeti našu civilizaciju, tako da se čovječanstvo može osloboditi svojih anti-socijalnih instinkta. Pokušajte zamisliti što bi to značilo kada bi mogli pogledati ljudski lik i reći: 'To nije od ovog

svijeta. Na njemu je radio duhovni svijet između zadnje smrti i ovog rođenja'. Jer doći će vrijeme kada ćemo unutar materijalnog vidjeti otisak duhovnog djela između smrti i ponovnog rođenja. To bi zaista bila različita vrsta kulture koja bi tada vodila čovječanstvo; i u svom vlaku bi donijela različita uvjerenja i tendencije mišljenja, koje ne bi dozvolile kontemplaciju kosmosa kao ogromnog stroja pokrenutog uzajamnim privlačenjem zvijezda — na stranu činjenica da je ta apstrakcija već dosegla svoj zenit. Apstrakcija je duboko ukorijenjena u našu uobičajenu koncepciju planetarnog sustava, i ona danas proizvodi neke veoma snažne rezultate. Na primjer, veliki dio popularne literature je prožet glorifikacijom ideje koja je došla od Einsteina. Rečeno je da je ta teorija uzdrmla teoriju gravitacije. Zamislite da, daleko od svih nebeskih tijela — toliko da polje gravitacije može biti otklonjeno — postoji kutija. Unutra je čovjek koji u jednoj ruci drži kamen, i nešto perja u drugoj. Oboje pusti van kutije i gleda — počinju padati — i padaju dok ne dosegnu tlo. Da, kaže Einstein, čovjek će bez sumnje reći da je i kamen i perje palo na tlo. Ali ne treba **nužno** biti tako; jer gore iznad može biti učvršćeno uže i kutija nekako povučena gore. Kamen i perje — zbog odsustva bilo kojeg nebeskog tijela — ne padaju, već **ostaju gdje su bili**. Kada ih dno kutije dosegne, uzima ih gore sa sobom.

Ovakva vrsta rasprave u pogledu ekstremne apstrakcije, danas se može naći u modernoj teoriji relativnosti koju je predložio **Albert Einstein**. Samo promislite koliko je daleko čovječanstvo odstupilo od stvarnosti! Možemo govoriti o relativnosti — u redu, ali samo zamislite što bi se dogodilo kada bi se ova slika uzela ozbiljno! Kutija, na nekoj nezamislivoj udaljenosti od bilo kojeg nebeskog tijela koje može privući (pomoću gravitacije) kamen i perje; i unutar ove kutije čovjek (zrak se naravno može naći samo u susjedstvu nebeskih tijela, ali čovjek je sasvim sretan i zadovoljan; kako njegov kamen i perje, naravno ne trebaju zrak!), i sada je kutija obješena izvana i zatim podignuta!

Sve to je daljnji razvoj teorije **Newtona** koji je zahtijevao to 'guranje' ili poticaj koji je dan kugli u smjeru tangente, tako da se centrifugalnom silom može izbjeći centripetalna sila. Stvari kao ove zapravo danas čine sadržaj znanstvenih rasprava, i smatraju se velikim postignućima, a nisu ništa više od svjedočanstva činjenice da smo došli do najekstremnijih apstrakcija, i da je materijalizam u čovječanstvu proizveo stanje potpune ignorancije kao o tome što materija stvarno je, i uzrokovao da čovjek živi u nizu mentalnih slika koje su daleko od svake stvarnosti.

Ali, moji dragi prijatelji, ove stvari u najmanju ruku danas nisu opažene, i nalazimo naše novine objavljujući da je napravljeno novo otkriće: teorija gravitacije zamijenjena je teorijom inercije. Kamen i perje nisu privučeni; oni ostaju na njihovom izvornom mjestu — možda jedino zato jer možemo postići da zamislimo takvu stvar — dok je kutija podignuta! Može se uistinu reći da je danas toliko mnogo besmislica zamaskirano u genijalnost da postaje teško razlučiti jedno od drugog. Možemo li se čuditi da su u ovim vremenima kada se i na mnogim drugim područjima misli također kao i u upravo opisanom, čovjekove ideje narasle sasvim ukrivo — možemo li se čuditi da smo napokon došli do stanja u zadnjih pet ili šest godina! To su stvari na koje se stalno moramo podsjećati.

Morao sam vas podsjetiti na njih danas, a sutra ću još nešto dodati o strukturi univerzuma.

Tekst priredio

Mr Đorđe Savić,

Pančevo, 2023.